
V SPOMIN
IN MEMORIAM

MED NESKONČNIMI SVETОВИ
Zmago Šmitek (1949–2018)

277

Za vedno nas je zapustil Zmago Šmitek. Novica je usekala kot strela z jasnega. V ponedeljek zjutraj, 17. septembra, sem izvedel žalostno novico v naši muzejski knjižnici. Zmago se je poslovil v soboto, 15. septembra 2018. Resda sva se videvala le nekajkrat na leto, a bil je eden tistih prijateljev, ob katerem tudi ob snidenju po dolgih letih začutiš znano energijo bližine in lahko nadaljuješ pogovor z zadnjega srečanja. Zavrtel se mi je film najinega triinštiridesetletnega prijateljstva.

Dr. Zmago Šmitek (foto: Marko Habič, 2013)

Jeseni 1975, ko sem začel študirati etnologijo na ljubljanski Filozofski fakulteti, smo se študentke in študenti med predavanji in po njih zbirali v majhni, prenatrpani oddelčni knjižnici, kjer je Mojca Ravnik ustvarila prijetno družabno vzdušje. Zelo radi smo zahajali vanjo. Zmago je bil šele na začetku svoje pedagoške in znanstvene kariere. Na Oddelku za etnologijo ljubljanske Filozofske fakultete se je zaposlil leta 1973, po zaključenem študiju etnologije in zgodovine umetnosti. Postal je asistent in z njegovo pomočjo smo se seznanjali z metodiko in metodologijo etnološkega dela. A poleg resnega univerzitetnega dela je bil vedno tudi zelo družaben človek. Moji prvi neformalni stiki z njim izvirajo prav iz oddelčne knjižnice v prvem nadstropju Filozofske fakultete. Spomnim se njegovega zanimanja za kulture daljnih dežel, še posebej Indije in Afganistana, kar naju je še bolj zblížalo. Zmago je pozneje postal vrhunski znanstvenik, a se je že takrat izkazal tudi kot pustolovec, saj je večkrat po kopnem potoval do Afganistana in Indije. Že sredi sedemdesetih let je bil soustanovitelj Slovenskega orientalističnega društva, ki je vrsto let organiziralo znanstvene konference in izdajalo publikacijo *Orientalistika*, kjer je tudi sam objavljajl znanstvene prispevke.

Na takratnem oddelku za etnologijo smo organizirali brucovanja, o katerih se je še dolgo govorilo, in Zmago je bil vedno »v prvih vrstah«. Bil je nadvse duhovit, družaben in preprost. Čeprav je bil naš asistent in pozneje profesor, nas je štel za enakovredne in zelo hitro smo postali dobri prijatelji. Legendarna je etnološka strokovna ekskurzija v Prijepolje, na tromeji Srbija–Črna gora–Bosna jeseni leta 1976. Študenti in profesorji oddelkov za etnologijo ljubljanske in beograjske Filozofske fakultete smo preživeli nepozabnih deset dni. Takrat je Zmago predstavil svoj bogat pevski repertoar v številnih jezikih, od slovenskega, srbskega, madžarskega, ruskega in še kakšnega, ki sem ga že pozabil. Vsak večer smo prepevali in nikoli prej in pozneje nisem doživel toliko veselih, zabavnih in pevsko bogatih trenutkov.

Zmago se je prvi v praksi lotil obsežnega slovenskega projekta »Etnološka topografija slovenskega etničnega ozemlja (ETSEO) in napisal knjižico *Občina Kočevje* (1981), s čimer me je navdušil, da sem izpeljal raziskavo in objavil publikacijo takratne *Občine Cerknica* (1990). Z Dušo Krnel Umek je v okviru projekta »Način življenja Slovencev v 20. stoletju« zastavil prav tako obsežen znanstveno-raziskovalni projekt »Delitev dela kot sestavina socialne kulture Vitanja«, kraja, v katerem takrat še ni bilo niti sledu o kulturno-gospodarskem središču evropskih vesoljskih tehnologij Noordung centra Vitanje. Rezultat njunega dela je bil Zmagov magisterij in obsežna monografija *Kruh in politika: poglavja iz etnologije Vitanja*, ki je izšla leta 1987.

Njegov predelani doktorat je leta 1986 izšel pri Založbi Borec v knjižni obliki pod naslovom *Klic daljnih svetov – Slovenci in neevropske kulture*. Ta knjiga je postala etnološka »Biblija« mnogim generacijam. Bil je prvi, ki je celovito obdelal stike Slovencev z zunajevropskimi kulturami. Med najbolj »zdelanimi« knjigami iz moje knjižnice je prav *Klic daljnih svetov*!

V začetku osemdesetih je postal član slovenskega uredniškega odbora Mladinske knjige pri monumentalni prevodni izdaji zbirke šestih knjig *Ljudstva*

sveta, prvi tovrstni zbirki v slovenščini. Po moji diplomski leti 1981 so se najine poti za nekaj časa razšle. Spet sva se močno zblížala na strokovni ekskurziji po Kavkazu (Gruzija, Armenija, Azerbajdžan), ki jo je leta 1985 organiziral prav Zmago, saj sva si med potjo delila sobo. Ekskurzije smo se udeležili ljubljanski in beograjski študentke in študenti in še nekaj zelo zanimivih sopotnikov. V tistem času je organiziral še več podobnih potovanj, vedno na do tedaj nam težko dostopne in »eksotične« konce sveta, npr. centralne Azije, Mongolije, Turčije ... Neskončno žal mi je, da se nisem udeležil še več teh ekskurzij, saj so se študenti in študentke etnologije z Zmagom vedno vračali polni zgodb in neverjetnih dogodivščin.

Občasno sva se tudi po omenjenem kavkaškem potovanju srečevala in si pripovedovala zgodbe z najinimi potovanji, saj sva oba v srcu nosila neizmerno radost odkrivanja in spoznavanja »neznanih« ali težko dostopnih dežel in kultur. Najina pot se je ponovno prekržala leta 1990, ko se je iz Muzeja neevropskih kultur v dvorcu Goričane pri Medvodah poslavljal dr. Pavla Štrukelj. Zmago je vedel za mojo veliko in tiho željo, da bi zelo rad poklicno raziskoval neevropske kulture (saj zavoljo tega sem sploh študiral etnologijo), in namignil mi je, da v Slovenskem etnografskem muzeju iščejo naslednika dr. Pavle Štrukelj. To je bil čas po mojem enoletnem bivanju na Kitajskem in službovanju v Mestnem muzeju v Ljubljani. Čeprav sem imel v Mestnem muzeju odlične sodelavke in sodelavce in izjemne pogoje dela, je le pretehtala moja želja po ukvarjanju z etnologijo sveta. Takrat sva postala z Zmagom tudi na ožjem strokovnem in interesnem področju zares tesna kolega in dobra prijateljca. Skupaj sva hodila ali se vozila na razstave od Leobna, Zagreba, Benetk pa do Münchna, na konference, npr. tibetološko na 7th Seminar of the International Association for Tibetan Studies, Schloss Seggau, Leibnitz, Austria, 18.–24. 6. 1995, in se mnogokrat srečevala v Goričanah ali v Ljubljani. Že leta 1991, med osamosvojitveno vojno (med občasnim raketiranjem smo našli zavetje v zaklonišču pod ljubljanskim gradom, kjer je Zmago miril prestrašene ljudi), smo skupaj z Jano Cvetko in arhitektom – oblikovalcem Marjanom Paternostrom pripravljali razstavo *Slovenci v misijonih*, ki je gostovala v Viteški dvorani Križanke v Ljubljani ob prvem Vseslovenskem misijonskem kongresu od 20. do 29. septembra 1991 in v Kulturnem domu Srečko Kosovel v Sežani od 11. do 20. oktobra 1991.

Zmago je v devetdesetih letih kljub zaprtju in gradbeni obnovi muzeja nekaj let organiziral študentske seminarje v goričanskem dvorcu med predmeti z vseh koncev sveta. Bil je eden redkih etnologov, ki si je iskreno prizadeval, da bi Muzej neevropskih kultur ponovno zaživel v prenovljeni bleščavi, in mnogokrat je z izjemnim razumevanjem in človeško toplino delil moje težave in skrbi.

Ambicioznejšim študentom je bila namenjena Mednarodna etnološka poletna šola v Piranu (MESS), za katero je dal pobudo ter bil zatem tudi njen soorganizator in na kateri so od leta 1994 predavali mnogi domači in tuji vrhunski strokovnjaki s področja etnologije, antropologije in sorodnih znanosti.

Ob pripravi na knjigo *Srečevanja z drugačnostjo – slovenska izkustva eksotike* me je vključil v znanstveno-raziskovalni projekt, v okviru katerega sem

jeseni 1993 odpotoval v Peking in našel dotlej neznan grob v Ljubljani rojenega jezuitskega misijonarja barona Ferdinanda Avguština Haller von Hallersteina – Liu Sonlinga. V knjigi je objavil mojo fotografijo groba in bil med prvimi, ki je pisal o Hallersteinu. Na isti, podaljšani poti na Filipine sem v Manili fotografiral cerkev sv. Avguština s konca 16. stoletja. Fotografijo je Zmago objavil v isti knjigi v poglavju o ljubljanskem misijonarju Janezu Adolfu Steinhauerju, ki je v 17. stoletju deloval in umrl na Filipinih.

280

Zmago se je aktivno vključil v leta 1996 ustanovljeno Društvo za podporo Tibetu. Poleg tega, da je izvedel številna društvena predavanja o Tibetu in mandalah, ima zasluge tudi za prvi obisk N. S. 14. dalajlame v Ljubljani julija 2002. Takrat je Univerza v Ljubljani tudi po Zmagovi zaslugi podelila dalajlami častni doktorat. Leta 2016 je izšla monumentalna knjiga, njegovo življenjsko delo, *Mandale – tajni vrtovi razsvetljenja*, knjiga o kulturnem pomenu in simboliki azijskih mandal, kjer je objavil 12 mojih fotografij iz Tibeta in Kitajske.

Zadnji večji projekt, na katerem sva sodelovala, je razstava Slovenskega etnografskega muzeja *Afganistan – slovenski pogledi*, kjer je v istoimenski knjigi (2016) osvetlil svojo večkratno pot v Afganistan s prispevkom »Parva nist«: *potepanja po Afganistanu in ob njegovih mejah*.

Zmago je vzgojil generacije slovenskih etnologov in nekaj nas je imelo srečo, da smo mu lahko sledili in se zaposlili na področju zunajevropske etnologije, kjer poskušamo po najboljših močeh nadaljevati njegovo poslanstvo. Z njegovim odhodom smo izgubili vrhunskega strokovnjaka in človeka, ki je že zdavnaj presegel meje slovenske majhnosti, in iskrenega prijatelja, ki se je znal z vso odločnostjo v ključnih trenutkih postaviti za pravo stvar.

Ralf Čeplak Mencin

Veliko ur je odbilo v zvoniku cerkve sv. Jakoba pod grajskim hribom v starem delu Ljubljane, kjer sva se z Zmagom srečevala v lokalu na Gornjem trgu. To so bile ure, ki merijo čas, v katerega je ujeta naše fizično bivanje, ure, ki nas bremenijo in preganjajo proti koncu življenja. Toda čas, ki je monotono tekel v krožnici cerkvene ure, je bil drugačen od časa v vsebinah najinih pogovorov. Tam časa sploh ni bilo, vse je bilo od nekaj in za vedno. Pogovarjala sva se o mitologijah, božanstvih, fantastičnih bitjih in svetih prostorih. Zmago je izvrstno obvladoval materijo in užitek je bilo poslušati njegove razlage o medsebojnih vplivih in povezavah različnih pojavov v mitoloških predstavah starih kultur ter njihovi transformaciji. Kot arheolog sem ga včasih dopolnil s kakšnim zanimivim podatkom, ki je materialno podkrepil njegove rekonstrukcije duhovnih svetov v tradiciji slovenskega ljudskega izročila. Sicer pa je Zmago zelo dobro poznal arheološke vire in jih je zelo prepričljivo vključeval v svoje raziskave mitološkega izročila na Slovenskem in tudi v širšem prostoru. Njegovo temeljito poznavanje terena, zgodovinskih in arheoloških virov, me je vedno znova presenetilo, navdušilo in spodbudilo. Pogovor z njim sem dojemal kot privilegij, saj ima človek v življenju zelo redko priložnost, da spozna osebo, s katero si deli neomejeno

razmišljanje in razgovore o vsebinah, ki te zanimajo. Zdaj, ko ga ni več, še bolj cenim najine pogovore in njemu v spomin izražam hvaležnost, da me je vedno tudi pozorno poslušal in spodbujal pri delu.

Ko sem se pri dvaindvajsetih letih kot študent arheologije udeležil izleta v srednjo Azijo, sem imel izjemno srečo, da sem se znašel v ožji družbi, v kateri je dominiral Zmago, ki je tudi organiziral celotno potovanje od Ljubljane do Samarkanda in še naprej do Dušanbeja v Tadžikistanu. Že kot mladega, zagnanega študenta me je prevzel s svojimi zgodbami s popotovanj, še posebej pa so me navdušile njegove raziskave slovenskih popotnikov. Ko sva se kasneje srečevala, so pogovori nanesti predvsem na misijonarje, saj sta me zanimala Baraga in Knoblar ter njuno življenje med tujimi ljudstvi. Zmago je obema misijonarjema namenil osrednje mesto v različnih člankih in v knjigi *Klic daljnih svetov* iz leta 1986, ki zaradi obsežnega študija originalnih virov ostaja temeljno delo za prikaz slovenskih stikov z neevropskimi kulturami.

Zaposlitev v Slovenskem etnografskem muzeju me je še pogosteje pripeljala v stik z Zmagovim raziskovalnim delom, saj je dobro poznal muzejske zbirke in njihovo ozadje, povezano z življenjsko zgodbo zbiratelja. Lep primer je ljubljanski baron Anton Codelli, o katerem je Zmago napisal ključni članek za razumevanje njegovega dela v Afriki. V članku je predvsem izpostavil Codellijeve zasluge pri snemanju prvega igranega filma v Afriki. S temeljito analizo arhivskih virov je postavil osnovne smernice za bodoče raziskave Codellijevih različnih aktivnosti v Afriki.

Že v obdobju, ko je pripravljala monografijo o mitološkem izročilu Slovencev, so se najini pogovori vse bolj usmerjali na področje slovenskega ljudskega izročila v povezavi s starodavnimi kulturami Sredozemlja, Bližnjega in Daljnega vzhoda. Zmago me je vedno znova presenetil s kakšno izvrstno razlago izvora predstav o pojavih in fantastičnih bitjih s slovenskega prostora. Njihovo genezo je s prepričljivimi argumenti lahkotno razpel čez zemeljsko poloblo, vse tja do Indije in še dlje.

Za njegovim izjemnim znanjem je stal brezhiben znanstveni aparat s številno pregledano literaturo. Kar nekajkrat sem imel priložnost, da sem ga lahko spremljal med ustvarjanjem njegovih monografskih mojstrov in večkrat sem se čudil njegovi jasni formulaciji stavka. Vse je bilo videti tako preprosto in razumljivo. Toda v resnici sem vedel, da pisanje v slogu, ki ga je obvladoval Zmago, zahteva zelo obsežno znanje, razmišljanje, koncentracijo, disciplino in seveda – talent.

Čar njegovega izjemnega raziskovalnega opusa ni v količini objavljenih del, ampak v bogati raznolikosti vsebin, ki jih je suvereno obvladoval kot zaključene celote ali pa jih je med seboj združeval in prepletal. Med zadnjimi pogovori sva veliko omenjala zmajske predstave pri nas in po svetu, saj sem na Ljubljanskem gradu pripravljala razstavo o zmajih. Z velikim zanimanjem je prisluhnil mojemu razmišljanju o zasnovi razstave in pomenu zmajev v kontekstu starodavnih misterijev, povezanih z naravo in nadnaravnimi božanskimi silami.

Ko sva se zadnjič srečala v naši muzejski kavarni, sva se zopet pogovarjala o misterijih, le da tokrat beseda ni tekla o zmajih, ampak o egipčanski boginji Izidi. Mimogrede sem omenil zapis rimskega pisatelja Apuleja, zvestega častilca boginje

Izide, kako je doživel obredno izkušnjo, ki ga je vodila do praga smrti, kjer se ga je dotaknila močna svetloba onostranstva. Ob spoznanju, da je Zmagom ta prag za vedno prestopil, se v spominu vračam nazaj k najinim srečanjem in vem, da mu je lepo med neskončnimi svetovi večnosti.

Marko Frelih

282

Spoznala sva se leta 1974 med študijem etnologije na Filozofski fakulteti. Z asistentoma Janezom in Zmagom ter knjižničarko Mojco smo bili študenti ena sama velika in sproščena družina. Vsak med nami je bil in je še danes nekaj posebnega. Za povprečneže v tej veseli družbi ni bilo prostora. Pri obeh glavnih profesorjih, ki sta se morala držati bolj strogo, smo vseeno čutili, da nas imata vsak po svoje rada. Etnologija takrat še ni bila elitni študij. Nekateri z bolj poduhovljenih, za naše tedanje poglede snobovskih, če že ne zakompleksanih oddelkov, so na nas gledali vzvišeno. V bistvu pa so nam »kmetoslovcem« naš življenjski slog zavidali.

Z Zmagom sva se, čeprav je bil dobrih pet let starejši, hitro navezala. Združevalo naju je skupno gorenjsko poreklo, pa čeprav zelo različnega izvora, on bolj preudarnega in varčnega kroparskega, jaz pa zgovornega in razsipnega blejskega. Ne bom pozabil, kako je v stari domačiji v Žireh, kjer smo bili na terenskem delu, pozno ponoči zlezal na visoko omaro in tam zviti v klobčič zaspal do novih izzivov naslednjega dne ... Kadar je bil najbolj židane volje, nam je, ne glede na kraj in čas, zaplesal kazačok ... V študentskih letih smo si mladi etnologi zares znali dali duška. Večinoma nismo bili premožni, a smo znali sami toliko zaslužiti, da nismo trpeli ne lakote ne žeje, še najmanj pa odlične družbe. Čez vse pa so bile naše rajže. Nekaj sva jih s Zmagom organizirala skupaj. Kot Gorenjca sva znala izvrtati kar največ za čim manj cvenka ... Na teh, na videz poceni, v bistvu pa neprecenljivih potovanjih smo se nevede ogromno naučili. Zmagovo široko znanje o svetu, še posebej o Aziji in naših povezavah s to širno celino, je bilo neponovljivo. Vse, kar je napisal, je do zadnje črke verodostojno, pošteno citirano, njegovi zaključki po navadi le vodijo v najbolj varno smer in niso dokončni in pozornemu bralcu dajo misliti.

Zmagom kot državljan sveta pa je bil še vedno Slovenec, Gorenjec, predvsem pa Kropar. V njegovem rojstnem kraju sem bil na začetku zaposlen kot kustos v Kovaškem muzeju. Prebrskala sva zaprašeni depo v starodavnem vigenjcu, očistila in prepoznala predmete kroparske dediščine iz kar štirih inventarnih knjig in na koncu postavila kroparsko etnološko zbirko. S tem sva se vsak po svoje vsaj malo oddolžila ljudem in kraju. V Kropi sem si v začetku sicer predstavljal, da so me zaradi mojega dolgega jezika s sončnega Bleda pregnali v ledeno Sibirijo. Tega samopomilovanja pa me je kmalu rešil prav Zmagom, ki me je uvedel med te na videz trde, a znotraj mehke, dobre ljudi. Nepozabna so bila srečanja z njegovo bohinjsko materjo in legendarnim očetom, partizanskim poveljnikom in poznejšim direktorjem tovarne umetnega kovaštva. Njegova mama Vera mi je nekoč dejala, da se bo tudi mene prijel kroparski prah, ki se ga nikoli ne otreseš ... Ta edinstveni kraj, Kropa, se človeku usede v srce. Mogoče se je Zmagom tudi za to zadnja leta skupaj z družino vrnil v to osojno dolino.

V prezaposlenosti in pomanjkanju časa, za čemer trpi večina, ki je še zaposlena, radi upamo, da bomo vsaj v pokoju končno našli čas za tako redke sopotnike, kot je bil naš Zmago. Za razliko od mnogih med nami, ki nam je zdaj tako iskreno žal, da nismo bili več skupaj, si je Zmago čas znal vzeti. Tega vsi nismo mogli razumeti in zato smo zdaj tu, kjer smo. Zmaga na tej zemlji ni več. Morda pa nas gleda nekje z nebesnih višav, bog si ga vedi katere vere, saj je imel vanje vpogled kot nihče izmed nas ... Morda se nam hudomušno, celo rahlo privoščljivo, kot se je znal le on, nasmiha in si misli, saj se še vidimo! Da bi to le držalo!

Janez Fajfar

283

Novica, da je Zmago odšel, me je zadela, prav ko sem ga hotel poklicati, da bi se dogovorila za obisk v Kropi. Poleti sva še govorila po telefonu in rekel je, da je nekoliko podaljšal bivanje na Cejlonu in v Indiji in da se vidimo jeseni pri njem doma. Omenil sem mu še dobro novico, da je postavitev replike Hallersteinovega astronomskega opazovalnika pred Arhivom Republike Slovenije v Ljubljani odobrena in da se končno uresničuje pobuda, za katero smo si skupaj vrsto let prizadevali, o njegovem zadnjem potovanju pa, da bova poklepetala, ko se vrne.

S krajšega potovanja sem se vrnil teden dni kasneje kot Zmago, zato je pravi čas, da se vidimo, a pred Filozofsko fakulteto: ČRNA ZASTAVA! Pristopi najin skupni kolega Martin in pravi: Kaj ne veš? ZMAGO! Tla se zamajejo ... počasi zvem podrobnosti o njegovih zadnjih dneh. Nato spomini ...

Zgodnje znanstvo sega še v študentske čase in tudi tu je vlogo talilnega lonca sorodnih duš in kovanja prijateljstev imela nepozabna knjižnica oddelka za etnologijo v prvem nadstropju FF. Sam študijsko nisem povsem sodil med etnologue, pa vendar sem v začetku sedemdesetih že imel za seboj potovanje po Indiji, Japonski in Afriki. Poleg zabavnih druženj se je zato hitro razvilo tudi najino sodelovanje ob skupnem interesu za neevropske dežele in njihove kulture. Tako smo se proti koncu našega dodiplomskega študija skupaj s kolegom Andrejem Bekešem kot trije mladi nadobudni navdušenci nad Azijo znašli v vrtincu priprav za ustanovitev Slovenskega orientalističnega društva, ki so ga ustanavljali takrat staroste slovenske orientalistike, kot so bili hetitolog in svetovno znani strokovnjak za hetitsko pravo prof. Viktor Korošec, prevajalka stare indijske književnosti Vlasta Pacheiner Klander, diplomat in pionir slovenske sinologije Vlado Šestan, egiptologinja Bernarda Perc, polihistor in takratni direktor NUK Jaro Dolar, arabist Vlado Jagodic, proučevalec kultur bližnjega vzhoda Marko Urbanija, indolog in publicist Milan Štante in ne vem, če sem še koga pozabil. V tej družini smo se kalili, pripravljali predavanja in kulturne dogodke ter snovali zamisli, kako vse te eksotične vede približati širši javnosti in jih v slovenskem prostoru postaviti ob bok uveljavljenim znanostim. Prva generacija slovenskih orientalistov se je v teh prizadevanjih postopoma utrudila in prepustila krmilo mlajšim, ki smo z Zmagom na čelu začeli spreminjati podobo društva. Vanj smo pritegnili številne mlade navdušence in študente, začeli smo izdajati glasilo *Orientalistika*, ustanovili smo

sekcije za Indijo, Daljni vzhod, Latinsko Ameriko in kasneje še za Afriko, začeli smo organizirati tečaje jezikov: japonski, kitajski in hindi, ter pripravljali podlago za vključitev neevropskih študij in jezikov v redni študij na Filozofski fakulteti. Delno je to uspelo z razširitvijo neevropskih študijskih programov na oddelku za etnologijo, kjer je ta predmet predaval Zmago in vzgojil celo vrsto navdušencev za neevropske kulture, od katerih so nekateri tudi ostali na oddelku in okrepili njegovo delo. Sočasno so potekale priprave za uvedbo rednega študija sinologije in japonologije in prav takrat je bil Zmago predsednik Slovenskega orientalistične društva, da nam je ob vseh priložnostih nudil podporo s pisanjem vlog na vse možne inštitucije. Da je leta 1995 končno prišlo do ustanovitve oddelka za azijske in afriške študije na FF, je bila krona dolgoletnih prizadevanj društva. S tem so azijske študije prešle v domeno normalnega, društvo je opravilo svoje poslanstvo in kasneje postopoma zamrlo, sodelovanje z Zmagom pa je poleg prijateljstva prešlo na bolj akademski nivo.

Imel sem srečo, da sem bil na enem od znamenitih potovanj v Azijo, ki jih je za etnologe pripravljala Zmago, kajti takrat se je etnologom pridružilo še nekaj »orientalistov«, ki smo delovali na oddelku za primerjalno jezikoslovje in orientalistiko. Da ne bo pomote, orientalistika v imenu oddelka je pomenila staro orientalistiko, ki se je ukvarjala s starimi kulturami in mrtvimi jeziki, medtem ko sem se jaz z lektoratom kitajščine znašel na istem oddelku kot neke vrste privesek, kjer sem se proti ustaljeni usmeritvi, s podporo lektorja Jagodica zavzemal za uveljavitev študija sodobnih azijskih jezikov in kultur. Razprave ob stran, ekskurzija v Kazahstan, Kirgizijo in Uzbekistan je bila imenitna in druženje z Zmagom in etnologi enkratno. Podobna druženja smo kasneje ob raznih priložnostih obnavljali, saj je bila večina sodelujočih etnologov, takrat že prekaljenih svetovnih popotnikov, hkrati dejavna tudi v orientalističnem društvu. Tako smo tudi prvo leto, ko je moja žena prišla iz Kitajske, skupaj z Zmagom in etnologi preživeli nepozabno novo leto na kmetiji v Podvolovljeku. Praznovanja v ožjem krogu so bila včasih tudi pri Zmagu doma in takrat so se vedno našli zanimivi sogovorniki in debate so kar prehitevale ena drugo, dokler ni Zmago prijel za kitaro in skupaj smo začeli prepevati od starih narodnih do ljudskih pesmi drugih narodov, kolikor smo pač poznali besedila, Zmago pa nas je rad presenetil še s solom kake manj znane viže.

Novo poglavje v našem sodelovanju se je začelo ob tristoletnici rojstva Avgušтина Hallersteina. Takrat so v Mengšu dali pobudo, da bi tega njihovega znamenitega someščana bolje raziskali in predstavili slovenski javnosti. Seveda je bil Zmago tisti, ki je o Hallersteinu največ vedel, saj je o njem pisal že v knjigi *Klic daljnih svetov*, potem pa se je te teme še podrobneje lotil in prebrskal evropske arhive od Dunaja, Vatikana, Lizbone do Sankt Peterburga, zraven odkril še nekaj Hallersteinovih do tedaj neznanih pisem ter napisal njegov obsežen življenjepis, ki ga je objavil v knjigi *Srečevanja z drugačnostjo*. Ta življenjepis je bil osnovno izhodišče, na katero se je navezala pobuda za obeležbo tristoletnice Hallersteinovega rojstva. V projekt so se vključili še drugi zgodovinarji in jezuit, ki so obdelali zgodovinske okoliščine, ter sinologi, ki smo se s pomočjo Arhiva

Republike Slovenije Slovenije lotili iskanja dokumentov o Hallersteinovem bivanju na Kitajskem. Ob tristoletnici smo tako uspeli pripraviti odmeven simpozij in izdali zbornik *Mandarin Hallerstein – Kranjec na Kitajskem dvoru*, z Zmagovim uvodnim člankom, prispevki ostalih avtorjev in prevodom vseh dotlej znanih Hallersteinovih pisem. S tem smo dosegli prvi korak: *primerna predstavitev Hallersteina slovenski javnosti*. Naslednji korak: *predstavitev svetovni javnosti* je uspel, ko je multimedijski center KIBLA iz Maribora v letih 2007 do 2009 pridobil EU projekt o kulturnem dialogu med EU in Kitajsko: Hallerstein. To je omogočilo izvedbo številnih umetniških predstavitev in simpozijev o Hallersteinu v državah udeleženkah projekta, to so poleg Slovenije kot nosilke bile še Avstrija, Češka, Portugalska in Kitajska, ter objavo obsežnega zbornika v angleškem jeziku. Seveda je Zmago prevedel svoj članek, da je lahko zasedel ključno mesto v zborniku. Skupaj s prispevki drugih avtorjev, med katerimi je bil tudi članek prof. Juja Deyuana, ki se je na Kitajskem ukvarjal s proučevanjem Hallersteina, in prevodi vseh pisem v angleščino je nastala zajetna in bogato opremljena knjiga, ki je dostojno predstavila našega znamenitega rojaka širši svetovni javnosti. Ko sem knjigo urejal in pripravljaj za tisk, je manjkal samo še naslov. Nisem hotel, da bi zvenel preveč šolsko ali znanstveno okorno, ampak prava ideja ni in ni hotela priti. Poklical sem Zmago, mu razložil v čem je težava, in predlagal, da ob kozarčku poskuša najti rešitev. Dobila sva se kot običajno, kadar se je bilo treba kaj dogovoriti, na Starem trgu, nekje na pol poti med njim in menoj. V redu, čez deset minut ... Ko sem prišel tja, je bil Zmago že udobno zleknjen v fotelju in ob prvem kozarcu sva trudoma ugibala možne različice, pa nič ... Besede so nanesele na druge teme, ko se Zmagu ob tretjem kozarčku nenadoma razjasni obraz in utrnula se je iskrica: Jesuit Legacy! Odlična ideja – in hitro sva skovala poln naslov: *A. Hallerstein – Liu Songling: The Multicultural Legacy of Jesuit Wisdom and Piety at the Qing Dynasty*. Ta naslov res primerno predstavlja Hallersteina, zato sva si čestitala za opravljeno delo. Ko je knjiga zagledala luč sveta, je naletela na dober sprejem v strokovnih krogih širom po svetu, saj je zapolnila vrzel, ki je nastala, ker so na Hallersteina zaradi zgodovinskih okoliščin skoraj povsem pozabili tako v Evropi kot na Kitajskem. Ker si je Hallerstein zaslužil, da se mu tudi na Kitajskem povrne nekdanji ugled, smo se skupaj s kitajskimi kolegi v zadnjih letih trudili za njegovo prepoznavnost, rezultat česar je bila tudi izdaja kitajskega prevoda zbornika o Hallersteinu, ki je leta 2015 izšel na Kitajskem z naslovom: *Siluowenniya zai Zhongguo de wenhuashizhe – Liu Songling* (Slovenski kulturni odposlanec na Kitajskem – Liu Songling), v katerem ima seveda Zmagov članek častno mesto. Ob boljšem poznavanju Hallersteina in njegovih znanstvenih dosežkov se krepi tudi zavedanje o njegovem kulturnem pomenu za stike med daljnimi svetovi, tako v Sloveniji kot na Kitajskem. Rezultat tega bo tudi postavitve spomenika – replika astronomskega opazovalnika, ki ima osrednji položaj na ploščadi 600 let starega observatorija v Pekingu in bo dobila častno mesto tudi v Ljubljani. Žal Zmago ob slovesnosti postavitve ne bo navzoč, a vendar bo prisoten v naših srcih.